

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД „ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА”

БАБИЧ Вячеслав Іванович

УДК 371:13.37.031.42

**ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Старобільськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Міністерство освіти і науки України.

- Науковий консультант –** доктор педагогічних наук, професор
Харченко Сергій Якович,
ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, завідувач кафедри соціальної педагогіки.
- Офіційні опоненти:** доктор педагогічних наук, професор
Волкова Наталія Павлівна,
Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, завідувач кафедри загальної та соціальної педагогіки;
- доктор педагогічних наук,
професор
Бойчук Юрій Дмитрович,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, завідувач кафедри здоров'я людини та корекційної освіти;
- доктор педагогічних наук, доцент
Прошкін Володимир Вадимович,
Київський університет імені Бориса Грінченка, завідувач науково-методичного центру досліджень, наукових проєктів та програм.

Захист відбудеться 17 грудня 2015 року о 8.30 годині на виїзному засіданні спеціалізованої вченої ради Д 29.053.01 Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” у ДВНЗ „Донбаський державний педагогічний університет” за адресою: 84116, Донецька обл., м. Слов'янськ, вул. Генерала Батюка, 19, ауд. 201.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного закладу „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” за адресою: 92703, Луганська обл., м. Старобільськ, пл. Гоголя, 1.

Автореферат розіслано 14 листопада 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. І. Черв'якова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі в Україні відбуваються значні трансформації в політичному, економічному, соціальному та соціокультурному аспектах суспільного життя. Відповідно суттєві перетворення торкнулися й системи національної освіти в контексті гуманізації, демократизації та валеологізації навчально-виховного процесу, про що наголошено в нормативних документах, серед яких: Закони України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про вищу освіту”; Державна національна програма „Освіта (Україна XXI століття)”; Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті; Міжнародний проект „Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю”, Регіональна програма Національної мережі шкіл сприяння здоров'ю та ін.

Збереження й підтримка здоров'я широких верств населення, зокрема молодого покоління, є однією з фундаментальних цінностей і конкретної людини, і держави та суспільства загалом. Сучасний етап розвитку людства, на думку В. Казначеева, повинен стати періодом *Homovaleans* („людини здорової”). Між тим, до теперішнього часу зберігаються стійкі тенденції зниження рівня здоров'я сучасної молоді, зокрема й такого його надзвичайно важливого складника, як соціальне здоров'я. Цей процес характеризується дезадаптацією учнів у суспільстві, неготовністю до дорослого життя, низьким рівнем соціальної та правової відповідальності, фактичною відсутністю співчуття до інвалідів і людей похилого віку, прагнення до самореалізації, а також зростанням серед підлітків кількості випадків агресивності, неповаги до дорослих, зневаги до однолітків, частими конфліктами з близькими людьми, підвищенням рівня сексуальної розбещеності тощо.

На жаль, чинні соціальні інститути, серед яких важливе місце посідають загальноосвітні навчальні заклади, засоби масової інформації (ЗМІ), родина та ін., не повною мірою сприяють формуванню соціального здоров'я сучасних підлітків, а інколи й, навпаки, руйнують його. Найбільшої шкоди спричиняє сучасне телебачення шляхом демонстрації реклами алкогольних напоїв, показів „реаліті шоу”, що пропагують асоціальну поведінку, художніх фільмів з відвертими сценами знущань над людиною, проявами агресії, жорстокості тощо. Життєвий простір інформаційного суспільства, попри значні позитивні ресурси, може бути згубним для особистості. Так, завдяки Інтернету в дитини виникають необмежені можливості перегляду порнографічних сцен, записів знущання над людьми та тваринами, що, у кінцевому рахунку, сприяє появі в молодого покоління стану протилежного соціальному здоров'ю – соціальної патології. Чимало проблем у вихованні соціально здорових дітей виникають у родинях, де досить часто має місце насилля та знущання над власними дітьми.

Соціальне й педагогічне значення порушеної проблеми полягає в нагальній необхідності підготовки педагогів, які були б здатні, використовуючи потенціал системи загальної середньої освіти у вихованні соціально здорового молодого покоління, тісно взаємодіючи з родиною учнів, позашкільними закладами, зокрема фізичної культури і спорту, ЗМІ тощо, комплексно впливати на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я сучасної молоді. Саме вчитель може й повинен об'єднати значні можливості кожного із соціального інститутів у вихованні соціально здорової молоді, особливо найбільш вразливої вікової категорії – сучасних підлітків.

Теоретико-методологічним підґрунтям розв'язання проблем дослідження стали наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, у яких представлено:

– шляхи пошуку розв'язання проблеми підготовки майбутніх педагогів (О. Абдулліна, А. Алексюк, В. Беспалько, І. Бех, Н. Волкова, В. Галузинський, О. Глузман, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Кондрашова, Б. Коротяєв, В. Кремень, Н. Кузьміна, В. Курило, О. Кучерявий, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Пехота, В. Прошкін, С. Сисоєва, В. Сластьонін, І. Смолюк, С. Смирнов, Г. Троцько, С. Харченко, Л. Хомич, М. Чобітько, Р. Адам (R. Adam), Х. Бойд (H. Boyd), К. Кейсі (C. Casey), С. Корел (S. Corral), О. Кучаї (O. Kuchai), М. Найш (M. Naish), В. Оконь (W. Okon), Г. Портер (G. Porter), Дж. Сземпруч (J. Szempruch));

– питання виховання всебічно здорових школярів та студентів (О. Ахвердова, І. Брехман, Ю. Бойчук, М. Гончаренко, В. Горащук, М. Гриньова, О. Дубогай, Л. Жаліло, В. Казначеев, С. Кириленко, Г. Кривошеєва, В. Кожанов, С. Лебедченко, С. Омельченко, В. Петленко, С. Страшко, В. Оржеховська, А. Царенко та ін.);

– різні аспекти формування соціального здоров'я особистості (Т. Башкирева, Т. Большова, Л. Булигіна, І. Васильєва, Л. Горяна, О. Рагімова, Е. Сидельник, В. Колесов, Л. Колпіна, О. Курашкіна, А. Москвич, В. Мягких, Г. Никифоров, Е. Приступа, О. Рагімова, Т. Сергеева та ін.).

Проблему підготовки майбутніх учителів до виховання здорових школярів висвітлено в дисертаційних роботах, що розкривають теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'я-збережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності (Б. Долинський), теоретико-методичні засади формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя (Ю. Бойчук), питання підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів (О. Адеєва), забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів до здоров'язбережувальної діяльності (М. Сентизова), проблеми підготовки

вчителя до просвітницької діяльності у сфері індивідуального здоров'я школярів (Н. Тимошенко), питання формування культури здоров'я студентів педагогічних спеціальностей (Г. Кривошеєва), формування культури здоров'я майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки (С. Лебедченко).

Процес формування соціального здоров'я школярів схарактеризовано в дисертаціях таких дослідників, як: В. Мягких (формування соціального здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства), В. Шкуркіна (формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку), Л. Байкова (теоретико-методологічні засади дослідження соціального здоров'я дітей та учнівської молоді), Л. Булигіна (формування соціального здоров'я міських підлітків), Е. Піднебесна (педагогічні аспекти формування соціального здоров'я підлітків).

Особливо значущими для нашого дослідження є дисертації, у яких розкрито проблеми підготовки майбутніх учителів до виховання окремих аспектів соціального здоров'я школярів, зокрема питання формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до профілактики адиктивної поведінки учнів (Н. Пихтіна), підготовки майбутніх учителів в аспекті профілактичної діяльності соціальних захворювань підлітків (О. Разживін), підготовки майбутніх учителів до формування міжособистісних взаємин в учнівському колективі підлітків (М. Чорній), підготовки майбутніх учителів до статевого виховання учнів (О. Главацька), підготовки майбутніх учителів до формування культури безпеки життєдіяльності в учнів основної школи (Т. Петухова) та ін. Разом з тим не виявлено дисертаційних робіт, у яких проблема підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи була б предметом спеціального дослідження.

Аналіз результатів теоретичних напрацювань учених, практичного досвіду професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціально здорових учнів стали підставою для виявлення низки *суперечностей* між: потребами суспільства та держави у вихованні всебічно розвиненого, зокрема соціально здорового молодого покоління, здатного до реалізації себе в суспільному та особистісному житті, та недостатньою зорієнтованістю найбільш впливових соціальних інститутів на розв'язання цього завдання; наявністю значного потенціалу загальної освіти у вихованні соціально здорових підлітків та несформованістю професійної готовності до його реалізації майбутніми педагогами; можливостями освітнього процесу у вищих навчальних закладах та нерозробленістю теоретичних і методичних засад педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи; потребою підвищення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів у сфері виховання соціально

здорових учнів і недостатньою розробленістю теоретичного та методичного забезпечення цього процесу.

Розв'язання проблеми дослідження потребує наукового обґрунтування процесу професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків, що передбачає теоретичну й методичну розробку педагогічної системи та її відповідного дидактичного забезпечення.

Отже, актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків, її теоретична й практична значущість, виявлені суперечності та відсутність у вітчизняній педагогічній науці цілісного дослідження зумовили вибір теми дисертаційної роботи – **„Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи”**.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – теоретичні й методичні засади системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні теоретичних і методичних засад розробки системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи та її експериментальній перевірці в умовах сучасного вищого навчального закладу.

Концепція дослідження. В основу концепції дослідження покладено сукупність теоретичних положень, що визначають стратегію й тактику розробки наукової проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи. Концепція ґрунтується на вихідних суспільних передумовах, методологічних та науково-теоретичних положеннях, що визначають послідовність дій та напрями розв'язання теоретичних і практичних завдань дисертаційної роботи, а також прийняття науково обґрунтованих педагогічних рішень та ідей.

Перше концептуальне положення полягає в тому, що підготовку майбутніх учителів до формування соціально здорових учнів основної школи ми розглядаємо як педагогічну систему, яка реалізується на практиці через упровадження науково обґрунтованої структурно-логічної моделі, яка розкривається через сукупність трьох її структурних складників (теоретичного, методологічного та технологічного) і становить чіткий механізм злагодженого функціонування та тісного взаємозв'язку всіх її складників та відповідних елементів, спрямованих на досягнення результату – професійної готовності до формування соціально здорових

учнів основної школи. Процес підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових учнів відбувається на основі системного, аксіологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного та технологічного підходів.

Теоретичними засадами педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи визначено сукупність наукових підходів, зокрема системного, аксіологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного та технологічного, що є засадничою основою розкриття сутності, змісту, структури, форм, методів підготовки студентів педагогічних спеціальностей до виховання соціально здорових підлітків у вигляді системи.

Методичними засадами педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи є розроблення змісту, сукупності форм, методів та прийомів навчання студентів педагогічних спеціальностей.

Друге концептуальне положення ґрунтується на розумінні соціального здоров'я учня як важливої та необхідної умови його готовності до дорослого життя. Соціальне здоров'я вбачається в здатності підлітків запобігати найнебезпечнішим хворобам сучасності (СНІД, психічні розлади тощо), а також подіям (агресія, девіація, схильність до суїциду тощо), що можуть зашкодити і власному здоров'ю, і життю та здоров'ю інших людей знаходити своє місце в суспільстві, готовності створювати соціально та фізично здорову сім'ю тощо. У цьому контексті підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків є важливим напрямом виховання молодого покоління, здатного на високому рівні адаптуватися до умов сучасного дорослого життя, успішно самовизначитись у виборі професії, запобігати небажаним ситуаціям у сім'ї, на виробництві, у повсякденному житті, примножуючи добробут держави. Сучасний учитель несе відповідальність за сформованість в учнів соціального здоров'я, що відповідає сучасним запитам суспільства.

Наступне концептуальне положення полягає в тому, що процес формування соціального здоров'я учнів відбувається за рахунок взаємодії соціальних інститутів (загальноосвітніх навчальних закладів, сім'ї, засобів масової інформації, закладів фізичного виховання і спорту). Відповідно підготовка майбутніх учителів у вищих навчальних закладах спрямовується на вироблення в них професійної готовності до тісної співпраці з соціальними інституціями, які мають безпосередній вплив на виховання соціально здорових підлітків.

Провідне поняття дослідження – соціальне здоров'я підлітка – ми розглядаємо як складну інтегровану особистісну якість, сутність якої утворюють структурні компоненти, формування яких зумовлює готовність

учня до всебічної реалізації себе в суспільному житті, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, наявність соціальної та правової відповідальності, а також спрямованість на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища.

Четверте концептуальне положення полягає в тому, що в процесі підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів необхідно використовувати весь потенціал освітнього процесу ВНЗ шляхом: розкриття важливих аспектів виховання соціально здорової молоді в змісті дисциплін, передбачених навчальним планом для всіх педагогічних спеціальностей; упровадження відповідних спецкурсів, що збагачують зміст професійної підготовки; застосування інтерактивних форм і методів навчання; удосконалення змісту різних видів педагогічної практики, самостійної роботи, спрямованої на організацію творчої діяльності студентів, залучення студентів до науково-дослідницької діяльності.

Провідне поняття дослідження – професійна готовність майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів – ми розглядаємо як стійке особистісне утворення, що характеризується наявністю в студентів сукупності необхідних знань (науково-теоретична готовність) та практичних умінь (практична готовність), професійно важливих якостей (психофізіологічна готовність), усталеною мотивацією та усвідомленням потреби щодо подальшого професійного зростання в контексті набуття та розвитку здатності формування соціально здорових підлітків у процесі майбутньої професійної діяльності (психологічна готовність).

П'яте концептуальне положення полягає в тому, що підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків має реалізовуватись у сукупності визначених етапів, кожен з яких має відповідні завдання, змістовний складник та дидактичне забезпечення, які побудовані в логічній послідовності, створюючи цілісність і нерозривність процесу вироблення в студентів необхідного рівня професійної готовності до формування соціально здорових підлітків на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників освітнього процесу у вищому навчальному закладі.

Загальна гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що професійна підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи набуватиме ефективності за умови її наукового обґрунтування, теоретичної й методичної розробки та організації як педагогічної системи.

Загальна гіпотеза конкретизується через *часткові гіпотези*, які репрезентують компоненти педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків:

- *цільовий*, що передбачатиме визначення мети, завдань та результату професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків;

- *суб'єкт-об'єктний*, відповідно до якого кожен студент розглядатиметься як *об'єкт* педагогічної системи й на цій основі створюватимуться умови для забезпечення його достатнім рівнем науково-теоретичної, практичної, психологічної та психофізіологічної готовності до виховання соціально здорових підлітків; викладачі, які здійснюють процес підготовки, будуть розглядатись як *суб'єкт* педагогічної системи з націленістю на суб'єкт-суб'єктну взаємодію з учасниками навчально-виховного процесу у ВНЗ;

- *змістовний*, що передбачатиме визначення напрямів корекції змісту професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків, шляхом використання потенціалу окремих дисциплін, передбачених для обов'язкового вивчення студентами, а також розробки змісту підготовки в рамках авторських спецкурсів, що розкривають актуальні аспекти формування соціально здорових підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах України;

- *процесуальний*, що спрямовується на розробку дидактичного забезпечення педагогічного процесу через реалізацію, інтерпретацію та модернізацію активних та інтерактивних форм і методів, а також розробку авторських форм, методичних прийомів та методів навчання з урахуванням специфіки процесу підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Відповідно до предмета, мети та гіпотези сформульовано такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити ретроспективний аналіз становлення та розвитку проблеми соціального здоров'я людини в науковому просторі.

2. За результатами вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури визначити ступінь дослідженості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

3. Обґрунтувати сутність, зміст і структуру педагогічного поняття „соціальне здоров'я підлітка”.

4. Виявити та розкрити потенціал загальноосвітніх навчальних закладів у контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи в сучасних соціокультурних умовах.

5. Обґрунтувати теоретичні й методичні засади розробки структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

6. Схарактеризувати компоненти педагогічної системи підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах до виховання соціально здорових підлітків.

7. На підставі визначених критеріїв та показників здійснити діагностику ефективності процесу формування професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків.

8. Експериментально перевірити ефективність розробленої педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків в умовах її функціонування в сучасному вищому навчальному закладі.

Методологічною основою дослідження є концептуальні положення теорії пізнання, взаємозв'язку теорії та практики в процесі пізнання, активності суб'єкта в пізнавальній та соціокультурній діяльності; теоретичні положення про зв'язок свідомості й поведінки людини; філософські, психологічні та педагогічні положення про особистість як найвищу цінність суспільства; аксіологічний підхід у розумінні сутності здоров'я людини; фундаментальні ідеї системного підходу як вихідного принципу науково-педагогічного дослідження; загальнонаукові теорії системного підходу, соціального й психолого-педагогічного прогнозування; концепція неперервної освіти; положення системного, особистісно зорієнтованого, особистісно-діяльнісного, аксіологічного, компетентнісного та технологічного підходів до процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Теоретичну основу дослідження становлять: філософські ідеї про сутність природи та здоров'я людини (Гіппократ, Платон, Аристотель, Сенека, Піфагор, Демокрит, Цицерон, І. Кант, Г. Гегель); антрополого-педагогічні ідеї класиків зарубіжної та вітчизняної педагогіки (Я. Коменський, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, А. Дістервег, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський; сучасні дослідження з гуманізації освітнього процесу (І. Бех, С. Гончаренко, Ю. Мальований, І. Якиманська); ідеї взаємозв'язку культури й освіти, формування загальної культури особистості (А. Арнольдov, С. Біблер, В. Давидович, А. Здравомислов, Т. Іванова, В. Межуєв, Л. Сохань, О. Сухомлинська); концептуальні положення загальної теорії систем (О. Авер'янов, В. Афанасьєв, Л. Берталанфі, І. Блауберг, М. Каган, В. Кузьмін, В. Садовський, О. Сидоркін, Л. Спірін, О. Урсул, Б. Юдін); наукові підходи дослідження педагогічних систем (Ю. Бабанський, В. Безруков, В. Беспалько, В. Загвязинський, Т. Ільїна, В. Краєвський, Н. Кузьміна, В. Кушнір); наукові ідеї особистісно зорієнтованого (І. Бех, Є. Бондаревська, В. Євдокимов, О. Кучерявий, К. Пітторс, О. Пехота, С. Подмазін, Д. Роббен, В. Сериков, М. Чобітько), особистісно-діяльнісного (А. Брушлинський, Л. Виготський, О. Леонтьєв, П. Гальперін,

В. Давидов), аксіологічного (І. Бех, В. Гриньова, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Осовський, З. Равкін, В. Сластьонін, Н. Ткачова), компетентнісного (В. Байденко, Н. Бібік, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторської), технологічного (В. Беспалько, О. Дичківська, О. Пехота, С. Сисоєва, С. Харченко, Д. Чернілевський) підходів; теоретичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя (О. Абдулліна, А. Алексюк, А. Бойко, Н. Волкова, О. Глузман, В. Гриньова, О. Дубасенюк, В. Євдокимов, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Кузьміна, В. Лозова, Н. Ничкало, В. Прошкін, В. Сластьонін); соціально-педагогічні аспекти підготовки майбутніх педагогів (О. Беспалько, С. Омельченко, І. Трубавіна, С. Харченко); дослідження з моделювання педагогічних технологій та інноваційних педагогічних систем (В. Беспалько, О. Гребенюк, І. Дичківська, В. Докучаєва, С. Ільїна, О. Пехота, Г. Селевко, М. Сибірська, С. Сисоєва); дослідження проблеми здоров'я, здорового способу життя, еколого-валеологічної культури та культури здоров'я (М. Амосов, Г. Апанасенко, О. Ахвердова, Ю. Бойчук, І. Брехман, О. Вакулєнко, М. Гончаренко, О. Дубогай, А. Єфименко, О. Жабокрицька, Л. Жаліло, С. Лапаєнко, В. Скумін); концептуальні ідеї розвитку освіти в контексті виховання здорових школярів (В. Горащук, М. Гриньова, Т. Бойченко, О. Дубогай, С. Омельченко, В. Оржеховська, С. Кириленко, А. Царенко); підходи до формування соціального здоров'я особистості взагалі (Т. Башкирева, Т. Большова, І. Васильєва, Л. Горяна, В. Колесов, Л. Колпіна, О. Курашкіна, А. Мішин, Г. Москвич, В. Мягких, Г. Никифоров, О. Приступа, О. Рагімова, Т. Сергєєва, О. Сивіцька) та підлітків, зокрема (Лі. Булігіна, Е. Піднебесна, В. Шкуркіна).

Із метою розв'язання проблеми та завдань дисертаційної роботи, а також перевірки сформульованої гіпотези використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз, синтез, систематизація та узагальнення філософської, соціологічної, валеологічної, медичної, психологічної, педагогічної літератури, нормативно-правових документів для з'ясування стану розробленості проблеми виховання соціально здорової молоді взагалі та підготовки до цього процесу майбутніх педагогів; визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, розробки його концептуальних засад; узагальнення прогресивних ідей та наявних недоліків у сучасній вищій освіті для обґрунтування теоретико-методичних засад педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків; прогнозування для з'ясування перспективних напрямів удосконалення процесу виховання соціально здорових підлітків; теоретичне моделювання з метою розробки структури та змісту зазначеної педагогічної системи, визначення її основних компонентів, виявлення особливостей функціонування; *емпіричні*: спостереження, тестування, експертне опитування, бесіди, педагогічний

моніторинг на кожному з етапів експериментальної роботи для відстеження динаміки рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи; педагогічний експеримент для з'ясування ефективності розробленої педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків; *методи математичної* статистики для оцінки статистичної значущості результатів експериментальної роботи.

Наукова новизна й теоретичне значення дослідження полягають у тому що, *вперше*:

- *обгрунтовано* теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, що репрезентуються як педагогічна система, основними компонентами якої є: *цільовий* (мета, завдання та результат професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків); *суб'єкт-об'єктний* (студенти, які є об'єктом педагогічної системи, для яких створюються умови для забезпечення достатнього рівня науково-теоретичної, практичної, психологічної та психофізіологічної готовності до виховання соціально здорових підлітків, та викладачі, які здійснюють процес підготовки і є суб'єктами педагогічної системи з орієнтацією на суб'єкт-суб'єкту взаємодію з усіма учасниками навчально-виховного процесу); *змістовний* (оновлений, зміст професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків шляхом використання потенціалу дисциплін, передбачених для обов'язкового вивчення студентами, та авторських спецкурсів); *процесуальний* (дидактичне забезпечення педагогічного процесу через реалізацію, інтерпретацію й модернізацію активних та інтерактивних форм і методів та розробку авторських форм, методичних прийомів та методів навчання з урахуванням специфіки процесу підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи); зміст та структуру соціального здоров'я підлітків;

- *розроблено* концепцію дослідження, сукупність положень якої характеризує теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи як педагогічну систему, методологічним підґрунтям якої є системний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний та технологічний підходи, і яка спрямована на підвищення відповідальності майбутніх учителів за сформованість в учнів соціального здоров'я відповідно до сучасних запитів суспільства, вироблення в них готовності до тісної співпраці з соціальними інституціями, які мають безпосередній вплив на виховання соціально здорових підлітків, та передбачає використання всього наявного потенціалу ВНЗ у зазначеному аспекті, що

реалізується через сукупність визначених етапів підготовки, створюючи цілісність і нерозривність процесу вироблення в студентів необхідного рівня професійної готовності до формування соціально здорових підлітків на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії;

уведено в науковий обіг поняття: професійна підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи як процес забезпечення науково-теоретичної, практичної, психофізіологічної та психологічної готовності майбутніх учителів до виховання соціального здоров'я підлітків шляхом удосконалення змісту підготовки, розробки дидактичного забезпечення, спрямованості самостійної роботи та науково-дослідницької діяльності студентів на розв'язання творчо-дослідницьких завдань; професійна готовність майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, яке розглядається як стійке особистісне утворення, що характеризується наявністю в студента сукупності необхідних знань (науково-теоретична готовність) та практичних умінь (практична готовність), професійно важливих якостей (психофізіологічна готовність), наявною мотивацією та усвідомленням потреби подальшого професійного зростання щодо формування соціально здорових підлітків (психологічна готовність); „соціальне здоров'я підлітка – це складна інтегрована особистісна якість, сутність якої утворюють структурні компоненти, формування яких зумовлює готовність учня до всебічної реалізації себе в суспільному житті, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, наявність соціальної та правової відповідальності, а також спрямованість на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища;

- *розроблено* авторські форми, методи та прийоми навчання з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності в контексті виховання соціально здорових підлітків, що забезпечують оптимізацію інтелектуального навантаження та підвищення якості засвоєння навчального матеріалу, заохочення студентів до творчої діяльності, залучення якомога більшої кількості студентів до активної діяльності в межах навчально-виховного процесу з урахуванням різного рівня їхньої науково-теоретичної та практичної підготовленості, спонукання до науково-дослідної роботи у сфері виховання соціально здорових учнів у межах навчального та позанавчального процесу;

- *удосконалено* зміст, форми, методи та технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів;

- *набули подальшого розвитку:* наукові положення теорії й методи професійної підготовки фахівців педагогічних спеціальностей; наукові уявлення про можливості провідних соціальних інститутів (сім'я, засоби масової інформації, загальноосвітні навчальні заклади, спортивно-оздоровчі заклади) в контексті підвищення рівня соціального виховання

підлітків; потенціал шкільних предметів гуманітарного, природничо-математичного та оздоровчого циклів щодо виховання соціально здорових школярів; шляхи формування соціального здоров'я учнів у світлі трансформації сучасної загальної освіти в Україні; критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їх достатній готовності до впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку майбутніх педагогів. З цією метою розроблено: навчально-методичне забезпечення, спрямоване на корекцію змісту навчальних дисциплін („Вступ до фаху”, „Основи валеології”, „Безпека життєдіяльності”); робочі програми та навчально-методичне забезпечення авторських спецкурсів „Теоретичні аспекти формування соціального здоров'я сучасних підлітків”, „Методика формування соціального здоров'я сучасних підлітків”; методичні рекомендації для викладачів та студентів щодо практичної реалізації в навчально-виховному процесі ВНЗ авторських форм, методів і прийомів формування соціального здоров'я учнів основної школи; програмно-методичні матеріали, що забезпечують розвиток та функціонування педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків; комплекси творчих завдань у межах фахових навчальних дисциплін та авторських спецкурсів; банк творчих і дослідницьких завдань для педагогічної практики в контексті забезпечення практичної та психофізіологічної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків; діагностичний інструментарій для вивчення рівнів сформованості професійної готовності майбутніх педагогів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Результати дослідження можуть бути **використані** в процесі фахової підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах різного рівня акредитації, професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних спеціальностей, науково-педагогічній підготовці магістрантів; при укладанні навчальних програм, підготовці навчальних посібників, методичних рекомендацій для викладачів та студентів ВНЗ; під час розробки програмово-методичного забезпечення навчальних курсів з метою підвищення рівня професійної готовності педагогічних працівників до формування соціального здоров'я школярів у системі післядипломної освіти; у самоосвітній діяльності студентів педагогічних спеціальностей.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка” (довідка про впровадження № 1670/1 від 12.05.2015 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (акт про впровадження № 539 від 23.03.2015 р.), Харківської гуманітарно-

педагогічної академії Харківської обласної ради (акт про впровадження № 01-13/582 від 03.07.2015 р.), Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (м. Одеса) (акт про впровадження № 1468 від 10.06.2015 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (акт про впровадження № 01/10-496 від 17.03.2015 р.).

Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає у висвітленні ролі сучасної родини у формуванні соціального здоров'я молодого покоління; основних проблем, вимог і напрямів професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я та питань формування в них професійної відповідальності у сфері виховання всебічно здорових підлітків у навчальній та позанавчальній діяльності загальноосвітніх навчальних закладів; можливостей навчального курсу „Основи здоров'я” в контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Апробація результатів дослідження. Основні матеріали та висновки дослідження доповідалися та отримали схвальну оцінку на науково-практичних конференціях різного рівня: *Міжнародних* – „Наукова молодь: досягнення та перспективи” (Луганськ, 2010), „Бъдещето въпроси от света на наука та” (Софія, 2011), „Інноваційні підходи в освіті і науці” (Луганськ, 2011, 2012), „Strategiczne pytania światowej nauki” (Перемисьль, 2012), „Олімпійський спорт, фізична культура, здоров'я нації у сучасних умовах” (Луганськ, 2010, 2012, 2013), „Современные проблемы развития образования и воспитания молодежи” (Махачкала, 2013), „Naukowa myśl informacyjnej powieki” (Przemysł, 2014); *Міжнародному науково-практичному семінарі* „Актуальні проблеми фізичного виховання учнівської молоді: теорія і практика” (Луганськ, 2010); *Всеукраїнських*: „Наукова молодь” (Луганськ, 2008), „Здоров'я та його сучасні детермінанти: культура здоров'я, фізичне виховання, фізична реабілітація, спорт” (Луганськ, 2010), „Культура здоров'я, фізичне виховання, реабілітація в сучасних умовах” (Луганськ, 2011); „Актуальні проблеми валеології та реабілітації” (Сімферополь, 2012), „Педагогіка здоров'я” (Харків, 2014); *регіональних*: „Формування культури здоров'я учнівської молоді в навчально-виховному процесі” (Горлівка, 2009), „Впровадження в навчально-виховний процес сучасних фізкультурно-оздоровчих технологій” (Луганськ, 2010), „Фізичне виховання та здоров'я студентів” (Луганськ, 2013, 2014).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 39 публікаціях, із них одноосібних – 31; одна монографія, 23 статті в наукових фахових виданнях, зокрема 4 статей у зарубіжних періодичних виданнях.

Кандидатська дисертація „Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів”

захищена у 2006 р. у Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (588 найменувань, з них 39 іноземною мовою), 15 додатків на 40 сторінках. Робота містить 22 таблиці, 59 рисунків. Загальний обсяг дисертації – 578 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дисертаційної роботи, визначено її об'єкт, предмет, мету й завдання; сформульовано основні концептуальні ідеї, гіпотезу, методологічні й теоретичні засади дисертації; охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну й практичну значущість одержаних результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У першому розділі – **„Науково-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів”** – представлено результати ретроспективного аналізу визначення основних етапів становлення та розвитку проблеми соціального здоров'я; встановлено ступінь дослідженості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи; визначено сутність та структуру професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів.

Ретроспективний аналіз педагогічної літератури дозволив виокремити етапи становлення та розвитку проблеми соціального здоров'я в науковому просторі. *Перший етап* охоплює період, починаючи з кінця дев'ятнадцятого до кінця двадцятого сторіччя. Важливий внесок у розвиток питання виховання соціально здорової особистості, зокрема школярів, зробили видатні вчені та вчителі-практики минулого, зокрема С. Шацький, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. На цьому етапі досліджено важливі аспекти проблеми виховання соціально здорових учнів, зокрема питання формування в особистості відповідальності за інших, цінності життя та здоров'я, трудового, фізичного та статевого виховання особистості тощо.

У межах *другого етапу* (початок ХХІ ст. по теперішній час) здійснюється низка дисертаційних робіт, присвячених проблемі соціального здоров'я населення, переважно зарубіжними науковцями в галузі соціології: „Соціальне здоров'я населення як ланцюг функціонального інституту соціальної роботи” (Т. Большова); „Управління

фізичною культурою та спортом як фактор соціального здоров'я населення" (В. Количев), „Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства" (В. Мягих); економіки: „Пріоритети соціальної політики на основі показників соціального здоров'я економічно активного населення" (І. Смирнова); філософії: „Соціальне здоров'я населення в контексті трансформаційних процесів у сучасному російському суспільстві" (О. Соколов).

Третій етап охоплює період з 2005 року по теперішній час. У цей період у дисертаційних роботах розкрито проблеми формування соціального здоров'я учнів різного віку: „Педагогічна система формування соціального здоров'я учнів загальноосвітньої школи" (О. Свіцька); „Динаміка соціального здоров'я молодших школярів в транзитивному суспільстві" (О. Рагімова); „Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах" (В. Шкуркіна); „Соціально-педагогічна профілактика девіацій соціального здоров'я школяра" (О. Приступа); „Педагогічні аспекти формування соціального здоров'я підлітків" (Е. Піднебесна); „Соціально-керівні механізми формування соціального здоров'я учнів" (О. Курашкіна) та ін.

За результатами комплексного аналізу сучасної психолого-педагогічної літератури встановлено, *по-перше*, наявність ґрунтовних вітчизняних та зарубіжних досліджень з проблем підготовки майбутніх учителів, у яких усебічно висвітлено концептуальні засади професійної підготовки (О. Абдулліна, В. Бондар, М. Євтух, П. Гусак, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Сисоева та ін.), різні аспекти професійно-педагогічної підготовки педагогічних працівників (О. Абдулліна, А. Алексюк, С. Архангельський, Є. Белозерцев, В. Беспалько, Н. Волкова, О. Глузман, В. Гриньова, Н. Гузій, О. Дубасенюк, Б. Коротяєв, Н. Кузьміна, В. Курило, В. Сластьонін, С. Смирнов та ін.), дидактичні основи професійної освіти (А. Алексюк, С. Архангельський, В. Беспалько, В. Бондар, А. Вербицький, В. Вергасов, Н. Двучичанська, О. Пехота, В. Подзолков, Т. Туркот, С. Харченко та ін.), питання професійно-педагогічного та особистісного розвитку майбутніх учителів (В. Бондар, Л. Коваль, О. Кучерявий, І. Підласий, С. Сисоева та ін.), фор-мування професійної готовності (А. Войченко, І. Гавриш, К. Дурай-Нова-кова, Л. Кадченко, З. Левчук, О. Міщенко, Д. Узнадзе, В. Шадриков та ін.).

По-друге, встановлено, що останнім часом підвищується увага наукової спільноти до проблеми підготовки майбутніх учителів до виховання здорових школярів узагалі (Н. Денисенко, Б. Долинський, О. Омельченко, М. Сентизова, Н. Тимошенко, О. Філіпп'єва та ін.), підготовки майбутніх учителів до формування здорового способу життя, валеологічної культури та культури здоров'я учнів (О. Адеєва,

Н. Баженова, В. Горашук, С. Кириленко, Г. Кривошеєва, С. Лебедченко, А. Радченко, С. Страшко, Н. Урум та ін.).

По-третє, з'ясовано, що дотепер майже недослідженою залишається проблема професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я шкільної молоді, зокрема учнів основної школи. Із сукупності дисертацій виокремлено роботи, у яких розкрито питання підготовки майбутніх учителів до формування окремих аспектів соціального здоров'я школярів, зокрема проблеми підготовки майбутніх учителів до статевого виховання учнів (О. Главацька, І. Овсієнко та ін.), питання підготовки майбутніх учителів до формування міжособистісних взаємин в учнівському колективі підлітків (М. Чорній, Л. Ядвиршис), формування професійно-педагогічної готовності майбутнього вчителя до профілактики адитивної поведінки учнів (Н. Пихтіна), підготовки майбутніх учителів в аспекті профілактичної діяльності соціальних захворювань підлітків (О. Разживін).

Аналіз дефініцій „професійна підготовка” (О. Абдулліна), „процес професійної підготовки” (Р. Вайнола), „професіоналізм” (Н. Глузман, Н. Гузій, І. Зязюн, О. Красношликова, М. Миронова), „професійна компетентність” (Н. Волкова, Н. Глузман, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Ничкало, В. Сластьонін), „професійна готовність” (К. Платонов, В. Чичикін), „готовність до педагогічної діяльності” (К. Дурай-Новакова, Л. Кадченко та ін.) дозволив визначити ключові поняття дослідження: *професійна підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи*, під якою ми розуміємо процес забезпечення науково-теоретичної, практичної, психофізіологічної та психологічної готовності майбутніх учителів до виховання соціального здоров'я підлітків шляхом удосконалення змісту підготовки, розробки дидактичного забезпечення, націленість на розв'язання творчо-дослідницьких завдань у межах самостійної роботи студентів; *професійна готовність майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи*, що розглядається як стійке особистісне утворення, характеризується наявністю в студента сукупності необхідних знань (науково-теоретична готовність) та практичних умінь (практична готовність), професійно важливих якостей (психофізіологічна готовність), усталеною мотивацією та усвідомленням потреби подальшого професійного зростання щодо формування соціально здорових підлітків діяльності (психологічна готовність).

У другому розділі – **„Проблема формування соціального здоров'я підлітків у сучасній педагогічній теорії”** – обґрунтовано сутність, зміст і структуру соціального здоров'я підлітків; розкрито

можливості виховання соціально здорового молодого покоління у взаємодії соціальних інституцій; схарактеризовано напрями модернізації загальної середньої освіти у сфері формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Дослідження категорії соціального здоров'я, зокрема в ракурсі індивідуального соціального здоров'я (Л. Байкова, Л. Булигіна, І. Васильєва, Л. Горяна, Л. Колпіна, С. Кириленко, В. Мягких, Г. Никифоров, Е. Піднебесна, Е. Приступа, О. Рагімова, О. Соколов, О. Сивицька), а також дефініцій, протилежних соціальному здоров'ю: „соціальна патологія”, „соціальне нездоров'я”, „соціальна напруга”, „соціальний ризик” (О. Анісімов, Е. Дюркгейм, В. Шкіндер, Н. Шкіндер) свідчить про їх поки що недостатню розробленість, в окремих випадках звуженість та тривіальність їх змісту, відсутність єдиної думки науковців щодо їх сутності тощо.

Аналіз широкого спектра дефініцій дозволив нам запропонувати *визначення одного з ключових понять* „соціальне здоров'я підлітка”, яке ми розглядаємо як складну інтегровану особистісну якість, сутність якої утворюють структурні компоненти, формування яких зумовлює готовність учня до всебічної реалізації себе в суспільному житті, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, наявність соціальної та правової відповідальності, а також спрямованість на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища.

Структура соціального здоров'я підлітка представлена на рисунку (див. рис. 1).

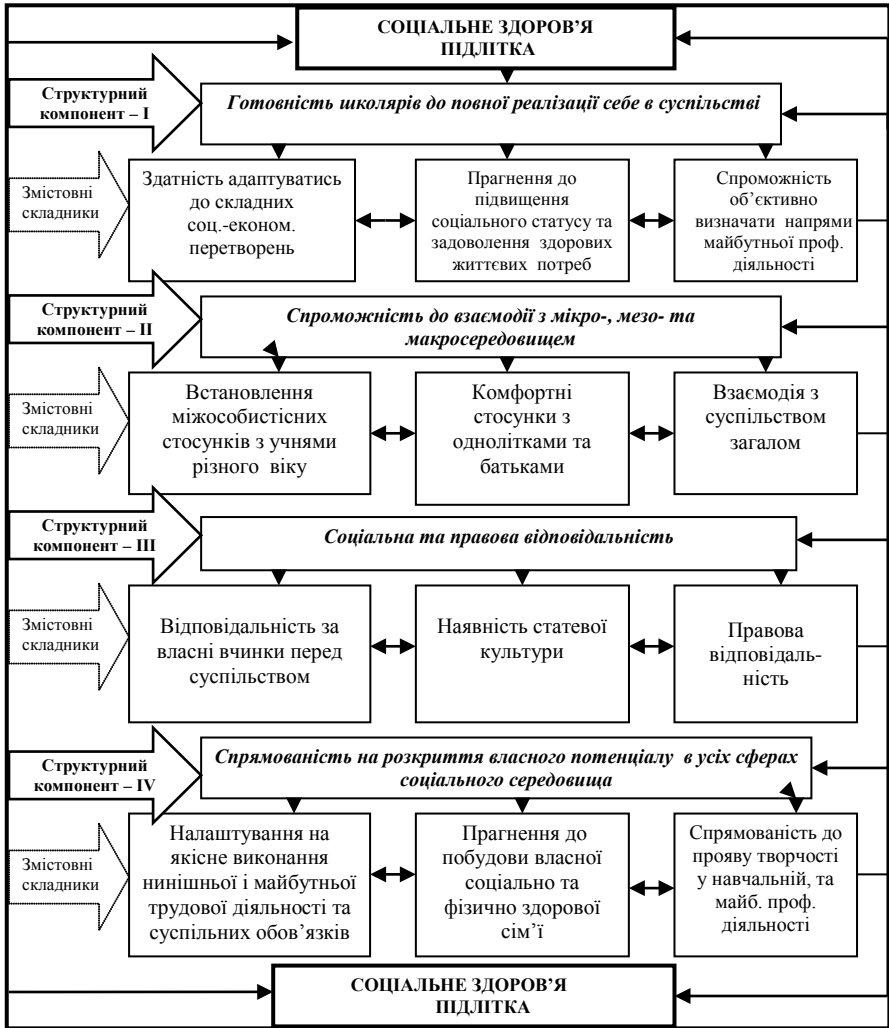

Рис. 1. Структура поняття соціального здоров'я підлітка

Специфіка досліджуваної проблеми потребувала створення моделі формування соціального здоров'я учнів основної школи. Її розробці передувало з'ясування проблем зазначених соціальних інституцій щодо виховання соціально здорового молодого покоління. Серед найсуттєвіших проблем виокремлено: на рівні ЗМІ – демонстрація реклами алкогольних напоїв, показ „реаліті шоу”, що пропагують асоціальну поведінку, показ художніх фільмів з відвертими сценами насилля, агресії, жорстокості

тощо; *на рівні фізичного виховання і спорту* – зменшення можливості безкоштовного відвідування спортивних секцій (масова комерціалізація фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності); *на рівні сучасної сім'ї* – уникнення значною частиною батьків бесід з власними дітьми в контексті статевого виховання; недостатність дій з боку батьків щодо залучення дітей до здорового способу життя, недостатність уваги батьків спільному проведенню часу з дітьми, іграм (зокрема рухливим іграм), спілкуванню з природою тощо); *на рівні загальноосвітніх навчальних закладів* – формалізація позакласної роботи щодо формування в молодого покоління соціального здоров'я; недостатність використання оздоровчого потенціалу загальноосвітніх навчальних закладів; непропорційність інтелектуальної та фізичної праці учнів (розумова перевантаженість); занепад фізкультурно-оздоровчої роботи у позанавчальний час (у межах ЗОНЗ); недостатність спрямованості педагогів на використання потенціалу навчальних дисциплін у сфері формування соціального здоров'я школярів; слабка орієнтація вчителів щодо пошуку інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу; недостатня спрямованість учителів на розвиток творчих здібностей особистості; превалювання авторитарного стилю серед педагогів; недостатня спрямованість на навчання учнів використовувати набуті знання та вміння на практиці реального життя тощо.

У моделі визначено *мету*, яка полягає у вихованні соціально здорових підлітків засобами найбільш впливових соціальних інститутів (загальноосвітні навчальні заклади, засоби масової інформації, сім'я, заклади фізичної культури і спорту) за умови їхньої тісної взаємодії. Відповідно до *змістовного та процесуального* складників моделі в межах загальноосвітніх навчальних закладів передбачається переорієнтування системи середньої освіти на практиці з освітянсько-виховної на виховничо-освітянську модель шкільної освіти, підсилення практичної спрямованості навчальних предметів „Основи здоров'я” та „Етика”, у змісті яких частково передбачено розкриття питань у сфері формування соціального здоров'я сучасних підлітків; у сфері родини – надання систематичної допомоги батькам учнів у контексті забезпечення організації оздоровчої, інтелектуальної та дозвіллевої діяльності конкретної сім'ї; у межах ЗМІ – співпраця педагогів зі ЗМІ (місцеве телебачення) шляхом упровадження телепередач соціального спрямування, зменшення кількості реклами, що передбачають агітацію щодо вживання алкогольних напоїв, відміна трансляцій фільмів, що розбешують молодь, провокують жорстокість тощо.

Визначено, що формування соціального здоров'я учнів основної школи доцільно здійснювати і в межах викладання окремих шкільних дисциплін, і шляхом модернізації системи загальної освіти загалом. За результатами аналізу навчальних програм гуманітарного циклу виявлено їхній значний потенціал та широкі можливості щодо виховання соціально

здорових учнів основної школи. Установлено, що особливе місце в цьому аспекті посідають історія та філологічні дисципліни в разі використання досвіду минулих часів, українських традицій, що сприятиме усвідомленню підлітками значущості підвищення рівня власного соціального здоров'я. Використання потенціалу природничо-математичних дисциплін сприятиме усвідомленню учнями реального стану сформованості соціального здоров'я населення взагалі та індивідуального соціального здоров'я молоді зокрема, вихованню любові до природи, співчуття та прагнення допомагати іншим тощо. За умови використання потенціалу навчальних предметів оздоровчого спрямування відбувається встановлення та зміцнення позитивних міжособистісних стосунків з однолітками, виховання відповідальності за життя та здоров'я оточуючих тощо.

Визначено можливі шляхи модернізації системи загальної освіти в руслі виховання соціально здорових підлітків. По-перше, змінити підходи до оцінювання діяльності учнів у процесі навчання з її переорієнтацією на встановлення рівня оволодіння школярами сукупністю необхідних знань, умінь та навичок з обов'язковим урахуванням обставин уникнення травматизації психологічної сфери особистості, нейтралізації негативних впливів на формування самооцінки кожного конкретного підлітка та підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів основної школи. З цією метою запропоновано обмеження обов'язкового оцінювання діяльності учнів репродуктивного характеру й більшою мірою оцінювання творчої діяльності учнів, а також активної інтелектуальної діяльності учнів на уроці та поза його межами тощо. По-друге, пропонується здійснювати профільне навчання, починаючи з сьомого класу. Навчальні предмети, зокрема математика, фізика, хімія, мають вивчатись у повному обсязі як профільні за вибором учня. Інші предмети мають обов'язково вивчати всі школярі протягом усього періоду навчання в школі. По-третє, спираючись на досвід побудови, організації та інтенсифікації навчально-виховного процесу в педагогічному ВНЗ, запропонований творчою групою Слов'янського педінституту (під керівництвом Б. І. Коротяєва) та адаптувавши його до навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням його специфіки й особливостей, передбачається зменшення кількості занять у вигляді уроків, збалансування інтелектуального навантаження учнів у межах загальноосвітніх навчальних закладах за формулою урок (40%) + самостійна робота (30%) + позакласні заходи переважно розважального та ігрового спрямування (30%) від загального часу перебування учня в школі. Представлені теоретичні аспекти формування соціального здоров'я учнів основної школи можуть слугувати певним підґрунтям для наукової розробки педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

У третьому розділі – „Теоретико-методичні засади побудови моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків” – здійснено наукове обґрунтування та теоретичну розробку структурно-логічної моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи; представлено характеристику компонентів педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків.

Наукові та методичні засади моделювання навчального процесу в освіті (О. Гладков, А. Гладишев, М. Іващенко, Л. Лецьких, М. Мамонтова, Є. Павлютенков, О. Пермяков), теоретичні напрацювання щодо побудови педагогічних систем (В. Беспалько, В. Загвязинський, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Харченко та ін.) дозволи створити структурно-логічну модель педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків.

Структурно-логічна модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків розкривається через сукупність трьох структурних складників (теоретичного, методологічного та технологічного), чіткий механізм злагодженого функціонування в тісному взаємозв'язку всіх її елементів, спрямованих на досягнення результату встановленої мети цієї моделі.

Теоретичний складник моделі вміщує такі елементи: *мета*, що віддзеркалює кінцевий результат і передбачає сформованість у майбутніх учителів професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів основної школи; *завдання*, що полягають у озброєнні студентів сукупністю теоретичних знань у контексті виховання соціально здорових підлітків, формування педагогічних умінь (гностичних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних) з виховання соціального здоров'я підлітків у навчальній, позанавчальній та позаш-кільній діяльності; формування стійкої мотивації до здійснення процесу виховання соціально здорових учнів основної школи; розвиток професійно важливих якостей; *міст* підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків, що репрезентується через низку фахових дисциплін та авторських спецкурсів, у межах яких передбачено ознайомлення майбутніх учителів з теоретичними та методичними аспектами виховання соціально здорових учнів, розкриття місця та ролі соціального здоров'я підлітків у структурі загальних аспектів феномену „здоров'я” як цілісного явища, характеристику особливостей використання потенціалу предмета у сфері виховання соціального здоров'я школярів.

Установлено, що при побудові змісту підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків слід урахувувати низку обставин, серед яких: по-перше, виявлення можливостей, передбачених

навчальним планом дисциплін у контексті насичення їх навчальним матеріалом, який сприятиме оволодінню студентами необхідними знаннями та вміннями з питань формування соціального здоров'я учнів; по-друге, доповнення навчального плану підготовки студентів педагогічних спеціальностей спецкурсами, які передбачатимуть розкриття теоретичних та методичних аспектів формування соціального здоров'я учнів.

Методологічний складник розкриває *принципи, функції та підходи* щодо підготовки майбутніх педагогів до виховання соціального здорових підлітків. Визначено *принципи* підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, зокрема адаптовані (за С. Харченком): *принцип соціальної зумовленості цілей професійно-педагогічної освіти*, що передбачає врахування змін, які виникають у суспільстві останнім часом і диктують вимоги до особистості, рівня її освіченості, вихованості, змісту соціального здоров'я як такого; змін, які вже відбулися чи відбуваються в суспільстві, й зокрема ті, що позначаються на стані соціального здоров'я молоді взагалі та підлітків і вимагають їх негайного врахування в підготовці відповідних фахівців у ВНЗ; *принцип діагностичної цілеспрямованості* передбачає чітке встановлення мети навчання, яка, своєю чергою, забезпечувала б доцільний добір та розробку змісту, форм і методів підготовки педагогів до формування соціального здоров'я підлітків; *принцип прогностичності* передбачає прогнозування можливих змін у контексті вимог до проблеми виховання соціально здорових школярів. До цих принципів нами додано *принцип пріоритету формування в майбутніх учителів готовності в контексті підготовки учнів до дорослого життя*, відповідно до якого підготовка майбутніх учителів повинна націлювати студентів на використання потенціалу предмета, який він викладає в якості вчителя-предметника, у контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Схарактеризовано *функції* сучасного педагога в плані його готовності до виховання соціально здорових підлітків. *Превентивна функція*, суть якої полягає в здатності вчителя попереджувати підлітків від спокус сьогодення, що можуть нанести нищівної шкоди особистості підлітка і в контексті соціального здоров'я, і щодо інших аспектів здоров'я. *Холістична функція* – виховання соціально здорової молоді з використанням потенціалу всіх сфер навчально-виховного процесу загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням цілісного процесу формування духовного, психічного та фізичного здоров'я. Реалізація *гносеологічної функції* потребує врахування складності та багатогранності феномену соціального здоров'я підлітка в процесі формування в майбутніх учителів аналітичного мислення з метою уникнення негативного впливу невдало підібраної навчальної інформації на стан соціального, психічного та духовного здоров'я особистості учня підліткового віку.

Теоретично обґрунтовано основні підходи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи: системний; аксіологічний; особистісно-діяльнісний; компетентнісний; технологічний.

Технологічний складник моделі характеризується послідовністю *етапів* підготовки (підготовчий, основний, заключний), сукупністю *форм* (передбачається блокове застосування форм організації навчання: лекційний блок; блок індивідуальної роботи; блок семінарських і практичних занять; блок педагогічної практики; блок самостійної роботи студентів) і *методів* навчання, переважно активних та інтерактивних, зокрема авторських методів і прийомів навчання з урахуванням специфіки процесу професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків, спрямованих на формування в студентів мотивації до здійснення зазначеного процесу, набуття необхідних знань та вмінь, зорієнтованості на розвиток професійно важливих якостей, підвищення власного рівня соціального здоров'я, а також збереження фізичного та психічного аспектів здоров'я.

Ґрунтуючись на теоретичному доробку вчених щодо побудови педагогічних систем (В. Беспалько, В. Волкова, В. Докучаєва, В. Загвязинський, В. Каширін, Н. Кузьміна, А. Лігоцький, В. Сластьонін), ми розглядаємо *педагогічну систему підготовки майбутніх учителів* до формування соціально здорових підлітків як цілісний процес, що містить сукупність її взаємозв'язаних компонентів, зокрема, мету, зміст, форми й методи навчання, а також об'єкт та суб'єкт педагогічного процесу, які взаємодіють у синергії з урахуванням ієрархічності компонентів та їхньої взаємозумовленості.

Установлено *компоненти* педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи: *цільовий* (визначення мети та прогнозування результату педагогічної системи); *суб'єкт-об'єктний* (розкриття основних вимог до студентів і викладачів, особливостей їхніх взаємин та взаємодії в ході навчально-виховного процесу); *змістовний* (удосконалення змісту процесу підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків); *процесуальний* (розробка дидактичного забезпечення педагогічного процесу підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи).

Цільовий компонент характеризується визначенням мети педагогічної системи, з урахуванням якої здійснюється розробка змістовного та дидактичного забезпечення навчально-виховного процесу. Мета педагогічної системи полягає у формуванні професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків.

Відповідно до *суб'єкт-об'єктного* компонента, у межах якого студент розглядається як *об'єкт* педагогічної системи, визначено основні вимоги до майбутнього вчителя (Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Сисоєва, С. Харченко), що характеризують його готовності до виховання соціально здорових підлітків: науково-теоретична готовність (містить сукупність інформаційних блоків, які мають реалізуватись через комплекс необхідних у зазначеному контексті знань); практична готовність (передбачає наявність відповідних педагогічних умінь, а саме гностичних, проектувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних, у сфері виховання соціально здорових підлітків); психологічна готовність (наявність у студентів мотивації до виховання в майбутній професійній діяльності соціально здорових учнів та усвідомлення потреби подальшого професійного зростання в зазначеному контексті); психофізіологічна готовність (передбачає сформованість професійно важливих якостей, серед яких значуще місце займають „емпатія” та „стратегічне мислення”).

Суб'єктом педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків визначено викладачів ВНЗ, які усвідомлюють значущість проблеми виховання соціально здорової молоді, компетентні в питаннях формування соціального здоров'я сучасної молоді, усвідомлюють потребу у створенні відповідних умов для студентів у межах вишу протягом усього періоду навчання, мають схильність до творчості, зокрема і в контексті розробки авторських форм, методів та прийомів навчання.

У межах змістовного компонента розкрито можливості дисциплін, що передбачені відповідними нормативними документами для обов'язкового вивчення майбутніми педагогами під час навчання у ВНЗ, зокрема „Вступ до фаху”, „Основи валеології”, „Безпека життєдіяльності” дисципліни за фахом відповідно до спеціальності, за якою навчаються майбутні вчителі. Здійснено корекцію змісту педагогічної практики (навчальної, виробничої). Розроблено спецкурси „Теоретичні аспекти формування соціального здоров'я сучасних підлітків”, „Методика формування соціального здоров'я сучасних підлітків”. У межах процесуального компонента педагогічної системи передбачено визначення та розробка дидактичного забезпечення навчального-виховного процесу через розробку форм, методів і прийомів навчання з урахуванням специфіки процесу підготовки студентів педагогічних спеціальностей до формування соціального здоров'я підлітків та потреби оптимізації інтелектуального навантаження, збереження соматичного та психічного аспектів здоров'я студентів, підвищення якості засвоєння навчального матеріалу, оволодіння необхідними вміннями та професійно важливими якостями.

У четвертому розділі – „Експериментальне впровадження та перевірка моделі педагогічної системи професійної підготовки майбутніх

учителів до формування соціального здоров'я підлітків – розкрито перебіг та результати дослідно-експериментальної роботи з поетапного впровадження педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків.

Упровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи відбувалося в три етапи – підготовчий, основний, заключний (див. рис. 2). Вирішенню завдань *підготовчого етапу* (перший курс навчання) підготовки майбутніх учителів, зокрема формування в студентів початкового уявлення про сутність та зміст соціального здоров'я підлітків, вироблення розуміння потреби у вихованні соціально здорових учнів та інтересу до здійснення цього процесу в майбутній професійній діяльності сприяло використання таких форм і методів навчання, як: лекція-дискусія, „круглий стіл”, „термінологічне доміно”, а також авторських форм та прийомів навчання. У межах навчальних дисциплін „Основи валеології”, „Безпека життєдіяльності” було апробовано такі авторські форми та прийоми навчання, як „лекція – локомоторна асоціація” (передбачає використання рухових асоціацій з метою забезпечення довгострокової пам'яті студентів у контексті змісту та структури соціального здоров'я особистості підлітка, а також сприяє збереженню власного фізичного та психічного здоров'я за допомогою інтелектуального розвантаження в процесі лекційного заняття) „*перевір викладача*” (спрямований на підвищення якості засвоєння навчального матеріалу з питань формування соціального здоров'я майбутніх вихованців шляхом забезпечення активної діяльності студентів на занятті при поєднанні позааудиторної самостійної роботи з роботою в аудиторії). У межах навчальної дисципліни „Вступ до фаху” використовувались такі прийоми навчання, як „*естафета*” (зорієнтований на формування в майбутніх учителів мотивації до виховання соціально здорових учнів, що забезпечується шляхом набуття нових аргументів значущості професії педагога у сфері виховання соціально здорових підлітків при поєднанні інтелектуальної та частково фізичної мобілізації студентів у процесі семінарського заняття), „*навчасність дискутувати*” (спрямований на підвищення мотивації студентів до формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів основної школи, а також набуття певного досвіду вести дискусію в зазначеному контексті), „*колова підготовка*” (націлений на підвищення інтересу студентів до питання формування соціального здоров'я взагалі та виховання соціально здорових підлітків зокрема, отримання певного досвіду колективних дій у мікрогрупі та вироблення цікавості до наукових досліджень у сфері формування соціального здоров'я сучасної молоді).

На *основному етапі* (другий-третій курси навчання) підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків відбувалося вироблення стійкої мотивації майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків; озброєння студентів ґрунтовними теоретичними знаннями та

практичними вміннями переважно гностичними, комунікативними, конструктивними з виховання соціально здорових учнів у майбутній професійній діяльності; формування в студентів психологічної стійкості як важливого складника психічної готовності студентів до зазначеного процесу; сприяння розвитку професійно важливих якостей. Це забезпечувалось, по-перше, за допомогою використання перевірених практикою вищої школи активних та інтерактивних форм і методів навчання (лекція-прес-конференція, лекція-консультація, проблемна лекція, метод синектики; „мозковий штурм”, дидактичні ігри, аналіз проблемних ситуацій; кейс-метод, метод „займи позицію”, твір-роздум, метод ток-шоу). По-друге, за рахунок упровадження в процесі викладання спецкурсу „Теоретичні аспекти формування соціального здоров’я сучасних підлітків” авторських форм організації навчання, зокрема інноваційних видів лекційних занять: „лекція-конструювання”, метою якої є підвищення рівня концентрації уваги студентів на важливих аспектах навчального матеріалу, що сприяє кращому його засвоєнню, а також оволодінню студентами конструктивними вміннями щодо структурування навчальної інформації тощо), „лекція-доповнення”, спрямована на поглиблене оволодіння знаннями з питань формування соціального здоров’я підлітків; методів навчання: „дешифрувальник”, який передбачає глибоке засвоєння знань та вироблення практичних умінь шляхом виконання завдань з шифрування та дешифрування окремих частин навчального матеріалу з питань формування соціального здоров’я учнів, „лабіринт” – сприяє набуттю практичних умінь з виховання соціально здорових підлітків за рахунок виконання завдань і в контексті вибору шляхів виходу з „виховного” лабіринту, і побудови власного лабіринту в ракурсі вирішення питань виховання соціально здорових підлітків); прийомів навчання: „переконай песиміста” – спрямований на зміцнення мотивації студентів до майбутньої професійної діяльності у сфері формування соціального здоров’я підлітків), „адвокат” – покликаний розвивати в майбутніх учителів професійно важливої якості „емпатія”, „врятуй товариша” – спрямований на забезпечення необхідних знань, умінь та розвиток професійно важливих якостей шляхом активної взаємодії між собою „підготовлених” та „непідготовлених” студентів до практичного заняття, „провокація” (націлений на підвищення в студентів психологічної стійкості).

Вирішення завдань *заключного етапу* (четвертий курс навчання) професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціального здоров’я учнів основної школи сприяло закріпленню в студентів мотивації до виховання соціально здорових підлітків у майбутній професійній діяльності, шляхом створення відповідних умов для озброєння студентів знаннями методичних особливостей виховання соціально здорових учнів та набуття ними необхідних педагогічних умінь (переважно проектувальних, конструктивних, організаційних), що забезпечувало подальший розвиток у майбутніх учителів професійно важливих якостей щодо виховання соціально здорових учнів.

По-перше, відбувалось це за рахунок використання загальноприйнятих інтерактивних методів навчання: метод ролівого моделювання педагогічних ситуацій, метод проектування, мікрвикладання, ділова гра тощо.

По-друге, шляхом упровадження при викладанні спецкурсу „Методика формування соціального здоров'я сучасних підлітків” авторських дидактичних розробок, зокрема методів та прийомів навчання: „*інтелектуальна розминка з м'ячем*” (спрямований на зміцнення мотивації майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків), „*імпровізація та передбачення подій*” (націлений на вироблення в студентів практичних умінь, зокрема передбачати результати своєї діяльності шляхом намагання передбачення реакцію „підлітка” на виховні прийоми „вчителя” відповідно до кожної конкретної ситуації з виховання соціально здорових підлітків), „*передай знання іншому*” (спрямований на засвоєння та передавання навчальної інформації з формування соціального здоров'я учнів основної школи, розвитку стратегічного мислення тощо), „*німе переконання*” (зорієнтований на занурення студентів у конкретну виховну ситуацію з формування соціального здоров'я підлітків, що розігрується студентами в межах аудиторії).

По-третє, шляхом використання потенціалу навчальної програми предмета за фахом у контексті оволодіння студентами необхідними практичними вміннями з використання можливостей предмета за спеціалізацією щодо формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів.

По-четверте, за допомогою зорієтування позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів на вирішення комплексу завдань творчого характеру та, по-п'яте, здійснення творчої та дослідницької діяльності в процесі проходження педагогічної практики (навчальна, виробнича) в контексті забезпечення практичної та психофізіологічної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків.

З метою аналізу ефективності педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи було зіставлено результати, отримані на констатувальному та формувальному етапах експерименту.

Використання критерію Пірсона χ^2 та критерію λ Колмогорова-Смирнова на етапі вихідного контролю дозволили констатувати, по-перше, наявність у переважної більшості студентів КГ (контрольної групи) та ЕГ (експериментальної групи) низького рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків за всіма критеріями (науково-теоретична, практична, психофізіологічна, психологічна готовність), по-друге, між КГ та ЕГ на етапі вихідного контролю не було встановлено суттєвих відмінностей відповідно до рівнів науково-теоретичної, практичної, психофізіологічної та психологічної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

На контрольному етапі було встановлено суттєві переваги ЕГ щодо рівня сформованості професійної готовності студентів до формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів основної школи за всіма критеріями та показниками порівняно з КГ

На основі запропонованої В. Сластьоніним структури професійної готовності вчителя визначено *критерії* професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи (науково-теоретична готовність, практична готовність, психологічна готовність, психофізіологічна готовність). Критерій – *науково-теоретична готовність* містить сукупність необхідних знань з формування соціального здоров'я підлітків. Критерій – *практична готовність* передбачає наявність відповідних гностичних, проєктувальних, конструктивних, організаційних, комунікативних умінь (Н. Кузьміна) у сфері виховання соціально здорових підлітків. Критерій – *психологічна* готовність уміщує такі показники, як: наявність у студентів мотивації до виховання в майбутній професійній діяльності соціально здорових учнів; усвідомлення потреби подальшого професійного зростання в контексті виховання соціально здорових учнів основної школи. Критерій – *психофізіологічна* готовність передбачає наявність професійно важливих якостей, серед яких емпатія та стратегічне мислення.

Відповідно до критерію „*науково-теоретична готовність*” в ЕГ кількість студентів з високим рівнем була більшою ніж на 18%, аніж у КГ (5,2% – КГ; 23,6% – ЕГ). Виявлено, що в ЕГ більш ніж утричі зменшилася кількість студентів з низьким рівнем науково-теоретичної готовності (42,6 – КГ; 14,3 – ЕГ). Загалом відмічається достатній рівень сформованості в студентів ЕГ необхідних знань з формування соціального здоров'я учнів основної школи з використання в повному обсязі всього потенціалу загальноосвітніх навчальних закладів та інших соціальних інститутів.

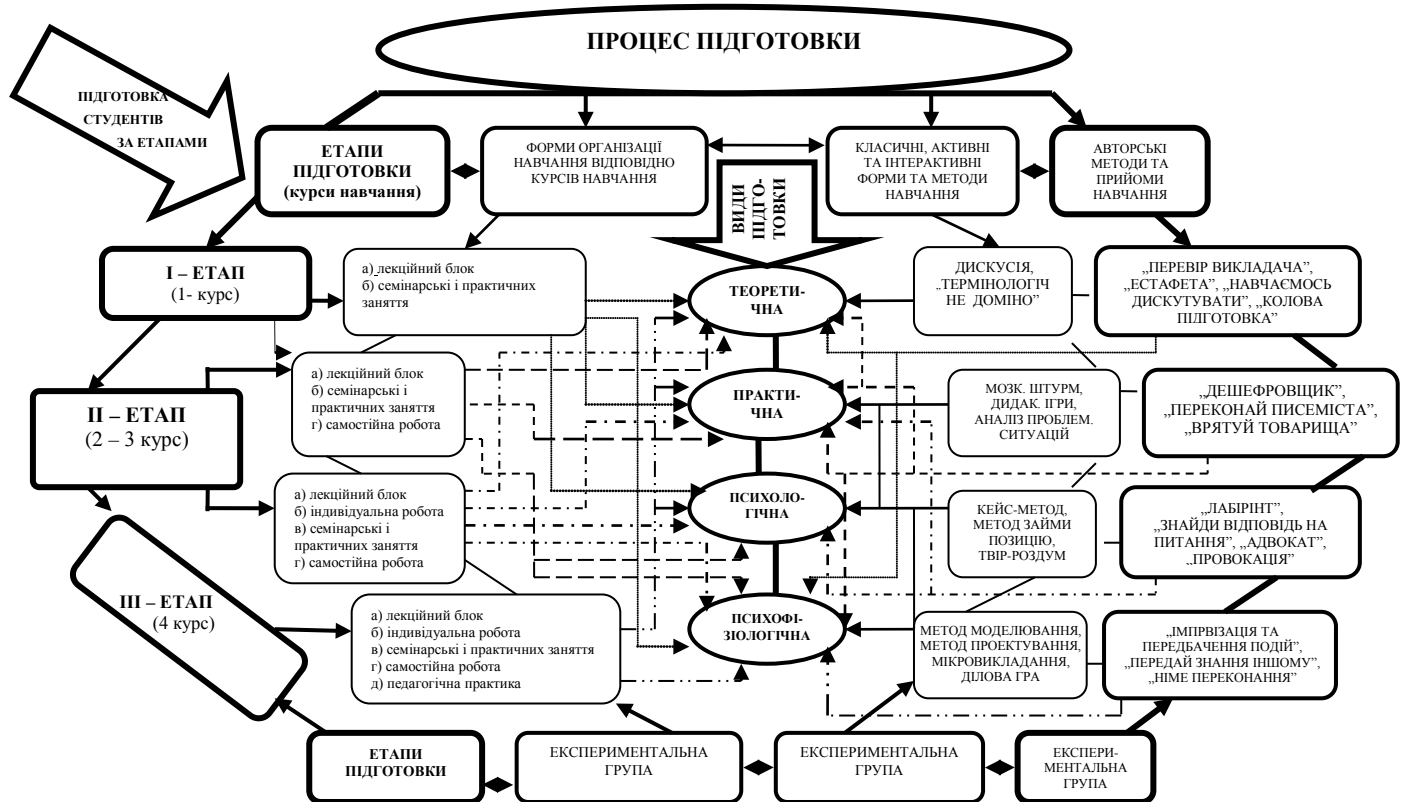

Рис. 2. Схематичне зображення поетапного впровадження формуального експерименту

За *критерієм – практична готовність* встановлено позитивні зрушення в ЕГ. Кількість студентів цієї групи з високим рівнем практичної готовності на 16,8% більше, аніж у КГ (6,6 – КГ; 23,4 – ЕГ). Помітно зменшилися кількість майбутніх учителів ЕГ з низьким рівнем практичної готовності до формування в майбутній професійній діяльності соціально здорових учнів (49,3% – КГ; 14,2% – ЕГ).

Щодо *критерію – психофізіологічна готовність* – в ЕГ збільшення кількості студентів з високим рівнем на етапі підсумкового контролю порівняно з результатами вихідного контролю відбулося більш ніж удвічі, тоді як у КГ лише на 3,7%. Зменшення чисельності майбутніх учителів з низьким рівнем психофізіологічної готовності відбулось більш ніж утричі (56,8% – вихідний контроль; 16,8% – підсумковий контроль). У КГ відповідне зменшення відбулось менш ніж удвічі (56,6% – вихідний контроль; 34,9% – підсумковий контроль).

Згідно з *критерієм – психологічна готовність* – збільшення кількості студентів з високим рівнем в ЕГ відбулося з 4,0% до 32,4% на етапі підсумкового контролю. У КГ чисельність таких студентів збільшилась трохи більше ніж удвічі (3,6% – вихідний контроль; 7,1% – підсумковий контроль). Чисельність майбутніх учителів з низьким рівнем психологічної готовності в ЕГ зменшено з 72,9% на етапі вихідного контролю до 5,3% на етапі підсумкового контролю. У КГ такі зміни були менш переконливі (71,6% – вихідний контроль; 35,2% – підсумковий контроль).

На рис. 3 представлено узагальнені дані розподілів КГ та ЕГ за рівнями науково-теоретичної, практичної, психологічної та психофізіологічної готовності.

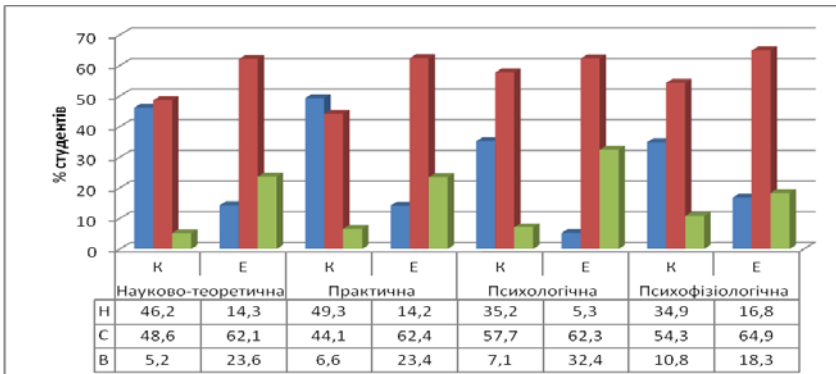

Рис. 3. Порівняння професійної готовності майбутніх учителів КГ та ЕГ до виховання соціально здорових підлітків на формуальному етапі експерименту

Позитивні зрушення, що відбулися в рівнях сформованості професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, за результатами формувального експерименту представлено у зведеній таблиці (див. табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків на констатувальному та формувальному етапах експерименту (%)

Критерії та рівні готовності	Низький		Середній		Високий	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Констатувальний етап експерименту						
Науково-теоретична	91,6	92,3	8,4	7,7	–	–
Практична	97,6	97,5	2,4	2,5	–	–
Психо-фізіологічна	56,6	56,8	36,2	36,1	7,2	7,1
Психологічна	71,6	72,9	24,8	23,1	3,6	4,0
Разом:	79,4	79,9	17,9	17,3	2,7	2,8
Формувальний етап експерименту						
Науково-теоретична	46,2	14,3	48,6	62,1	5,2	23,6
Практична	49,3	14,2	44,1	62,4	6,6	23,4
Психо-фізіологічна	34,9	16,8	54,3	64,9	10,8	18,3
Психологічна	35,2	5,3	57,7	62,3	7,1	32,4
Разом:	41,5	12,7	51,1	62,9	7,4	24,4

Використання критерію Пірсона χ^2 та критерію λ Колмогорова-Смирнова підтвердило, що відмінності між розподілами контрольних та експериментальних груп після експерименту є статистично значущі. Таким чином, отримані результати дослідження дають можливість констатувати ефективність авторської педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Отже, гіпотеза дослідження, яка полягала в припущенні, що професійна підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи набуде ефективності за умови її теоретичного обґрунтування й методичної розробки та організації як педагогічної системи, була підтверджена.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та наукове вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, що полягає в обґрунтуванні теоретичних і розробці методичних засад педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків та її експериментальній перевірці .

1. Ретроспективний аналіз наукової літератури дозволив установити три етапи становлення та розвитку проблеми соціального здоров'я в науковому просторі. Перший етап містить напрацювання видатних педагогів минулого у сфері виховання соціально здорової особистості. Другий етап складається з досліджень у галузі соціології, філософії, економіки на рівні соціального здоров'я населення. У межах третього етапу здійснюється низка психолого-педагогічних і соціологічних досліджень зарубіжними та вітчизняними вченими з формування соціального здоров'я особистості, зокрема учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

2. Визначення стану дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи потребувало аналізу наукових здобутків широкого спектра наукових розробок, у яких відображено різні аспекти досліджуваної проблеми. Аналіз наукової думки засвідчує факт різномірного стану розроблення проблеми, що, по-перше, полягає в наявності значних наукових напрацювань у сфері загальних аспектів професійної підготовки студентів до педагогічної діяльності на теоретичному, методологічному та практичному рівнях; по-друге, наявність активного дослідження проблеми підготовки майбутніх учителів до збереження власного здоров'я та здоров'я майбутніх вихованців переважно на фізичному рівні, зокрема ведення здорового способу життя, формування валеологічної культури, культури здоров'я тощо. Проте на сьогодні значно обмеженішими залишаються наукові розвідки щодо питань підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорової молоді взагалі та соціально здорового молодого покоління зокрема.

3. Аналіз наукової літератури, а також широкого спектра дефініцій, дозволив запропонувати авторське трактування поняття „професійна готовність майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи”, яке ми розглядаємо як стійке особистісне утворення, що характеризується наявністю в студента сукупності необхідних знань (науково-теоретична готовність) та практичних умінь (практична готовність), професійно важливих якостей (психофізіологічна готовність),

наявною мотивацією та усвідомленням потреби подальшого професійного зростання щодо формування соціально здорових підлітків у майбутній професійній діяльності (психологічна готовність).

4. На підставі теоретичного аналізу схарактеризовано сутність, зміст і структуру соціального здоров'я підлітка. У структурі соціального здоров'я підлітка виділено чотири компоненти: готовність учня до повної реалізації себе в суспільстві; спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем; наявність соціальної та правової відповідальності; спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища. Кожен зі структурних компонентів містить змістовні складники, що у своїй сукупності розкривають зміст соціального здоров'я учня основної школи.

5. Установлено, що виховання соціально здорової молоді, зокрема підлітків, у межах загальноосвітніх навчальних закладів має надзвичайно високий потенціал за умови модернізації системи середньої освіти зі зміщенням акценту на особистість учня, з переходу від формалізованого освітньо-виховного процесу до виховання та навчання школярів, здатних застосовувати отримані (в оптимальному обсязі знання, уміння та навички в реальному житті (теперішньому й майбутньому) у контексті максимальної реалізації себе у складному життєвому просторі сучасності. На цій основі запропоновано логіко-смыслову модель формування соціального здоров'я учнів основної школи, яка передбачає тісну взаємодію найбільш впливових соціальних інститутів, зокрема, загальноосвітні навчальні заклади, засоби масової інформації, сім'я, структури фізичної культури і спорту.

Визначено потенціал шкільних дисциплін у контексті виховання соціально здорових підлітків, зокрема гуманітарного, природничо-математичного циклів, а також дисциплін оздоровчого спрямування в контексті виховання соціально здорових учнів основної школи.

Схарактеризовано шляхи модернізації сучасної загальної освіти через зміну підходів до оцінювання діяльності учнів у межах навчально-виховного процесу, запровадження профільного навчання на початку навчання в основній школі, перебудову кількісного та якісного складника навчально-виховного процесу з урахуванням зниження інтелектуального навантаження на учнів та використання можливостей загальноосвітніх навчальних закладів у контексті здобуття теоретичних знань та практичних умінь у ракурсі підвищення рівня соціального здоров'я кожного конкретного підлітка.

6. На підставі розробленої концепції вперше створено структурно-логічну модель педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків, яка розкривається

через сукупність трьох її структурних складників (теоретичний, методологічний та технологічний) і становить чіткий механізм, що дозволяє злагоджено функціонувати в тісному взаємозв'язку всіх її складників та відповідних до них елементів зі спрямованістю на досягнення результату відповідно до встановленої мети цієї моделі.

Теоретичний складник моделі містить мету, завдання та зміст професійної підготовки студентів педагогічних спеціальностей до виховання в майбутній професійній діяльності соціально здорових підлітків. Методологічний складник розкриває принципи, функції та підходи щодо підготовки майбутніх педагогів до виховання соціально здорових підлітків. Технологічний складник моделі характеризується визначенням етапів підготовки, форм і методів та прийомів навчання.

Теоретичними засадами педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи стала сукупність наукових підходів, зокрема системного, аксіологічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного та технологічного, а також концепцій, що стали основою розкриття сутності підготовки студентів педагогічних спеціальностей до виховання соціально здорових підлітків у вигляді системи.

Методичними засадами педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи стало розроблення змісту, сукупності форм, методів та прийомів навчання студентів педагогічних спеціальностей.

7. Обґрунтовано теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, що репрезентуються як педагогічна система, основними компонентами якої є: цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістовний, процесуальний компоненти.

Під педагогічною системою підготовки майбутніх учителів до формування соціально здорових підлітків ми розуміємо цілісний процес, що містить сукупність її взаємозв'язаних компонентів, зокрема, мету, зміст, форми й методи навчання, а також об'єкт та суб'єкт педагогічного процесу, які взаємодіють у синергії з урахуванням ієрархічності її компонентів та їх взаємозумовленість.

Визначено мету педагогічної системи, що полягає у формуванні професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків. У межах суб'єкт-об'єктного компонента здійснено характеристику майбутнього вчителя в контексті встановлених до нього вимог, що забезпечують стан його готовності до формування соціального здоров'я підлітків, зокрема через науково-теоретичну, практичну, психологічну та психофізіологічну готовність. Виокремлено вимоги до

викладача ВНЗ як суб'єкта педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Зміст професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків забезпечується шляхом: корекції змісту навчальних дисциплін „Вступ до фаху”, „Основи валеології”, „Безпека життєдіяльності”, предмет за фахом, удосконалення змісту педагогічної практики (навчальна, виробнича); упровадження в практику підготовки майбутніх учителів спецкурсів „Теоретичні аспекти формування соціального здоров'я сучасних підлітків”, „Методика формування соціального здоров'я сучасних підлітків”.

Розроблено дидактичне забезпечення педагогічного процесу через інтерпретацію активних та інтерактивних форм і методів навчання (лекція-дискусія, „круглий стіл”, „термінологічне доміно”, лекція-прес-конференція, лекція-консультація, проблемна лекція, метод синектики, мозковий штурм, дидактичні ігри, аналіз проблемних ситуацій, кейс-метод, метод „займи позицію”, твір-роздум, метод ток-шоу, метод рольового моделювання педагогічних ситуацій, метод проектування, мікрОВикладання, твір-роздум, ділова гра тощо), а також розробку авторських форм, методів та прийомів навчання („лекція-локомоторна асоціація”, „перевір викладача”, лекція-конструювання, лекція-доповнення, „навчаємось дискутувати”, „колова підготовка”, „естафета”, „дешифрувальник”, „лабіринт”, „переконай песиміста”, „знайди відповідь на питання”, „адвокат”, „врятуй товариша”, „провокація”, „інтелектуальна розминка з м'ячем”, „імпрОВізація та передбачення подій”, „передай знання іншому”, „німе переконання”).

8. З метою визначення ефективності педагогічної системи майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи здійснено порівняльний аналіз результатів дослідження на етапі вихідного та підсумкового контролів. Розроблення критеріальної бази, а також використання критерію Пірсона χ^2 та критерію λ Колмогорова-Смирнова на етапах вихідного та підсумкового контролю в ході педагогічного експерименту засвідчили статистично значущі відмінності на користь експериментальної групи щодо рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків за всіма чотирма критеріями (науково-теоретична готовність, практична готовність, психофізіологічна готовність, психологічна готовність).

Зазначене вище може свідчити про ефективність педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи, а також наявність її певних переваг порівняно з традиційною системою підготовки майбутніх учителів у контексті проблеми дослідження. Отже, вважаємо допустимим

констатувати, що висунуте припущення, яке полягало в тому, що професійна підготовка майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи набуватиме ефективності за умови її забезпечення та організації у системному вигляді, була підтверджена.

Представлене наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальшої розробки потребують питання вдосконалення навчальних планів підготовки майбутніх учителів щодо посилення їх спрямованості в контексті оволодіння студентами сукупністю необхідних знань, умінь, навичок з виховання соціально здорових учнів, а також посилення взаємозв'язку із загальноосвітніми навчальними закладами відповідно до наявних змін, що відбуваються в змісті середньої освіти в напрямі формування соціально здорового молодого покоління.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія

1. **Бабич В. І.** Професійна підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків: теорія і практика : монографія / В. І. Бабич ; Держ. закл. „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ТОВ „Щедра садиба плюс”, 2015. – 488 с.

Статті в наукових фахових виданнях

2. **Бабич В. І.** Проблеми формування культури здоров'я студентів спеціальної медичної групи / В. І. Бабич, Н. М. Грибок // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2007. – № 10. – С. 26 – 28.

3. **Бабич В. І.** Принципи формування культури здоров'я школярів / В. П. Горашук, В. І. Бабич // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 15(202). – С. 16 – 25.

4. **Бабич В. І.** Деякі аспекти виховання соціально здорової молоді у контексті шкільного предмету „Основи здоров'я” / В. І. Бабич // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – Ч. 2. – № 17(204). – С. 233 – 239.

5. **Бабич В. І.** Актуальні питання підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи / В. І. Бабич, В. О. Зайцев // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2010. – № 8(195). – С. 13 – 18.

6. **Бабич В. І.** Підготовка майбутніх учителів основ здоров'я як важлива умова виховання здорової молоді / В. І. Бабич, В. О. Зайцев, О. В. Нечаєва // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДАДМ, 2010. – № 1. – С. 3 – 6.

7. **Бабич В. І.** Визначення потенціалу навчального предмету „Фізична культура” у контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи / В. І. Бабич // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки / уклад. А. В. Цьось, С. П. Козіброцький. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – № 4(20). – С. 240 – 243.

8. **Бабич В. І.** Встановлення міжособистісних стосунків з молоддю різного віку як важлива складова соціального здоров'я підлітка / В. І. Бабич // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2012. – Вип. 22(75). – С. 64 – 68.

9. **Бабич В. І.** Зміст та структура поняття „соціальне здоров'я підлітка” [Електронний ресурс] / В. І. Бабич // Народна освіта : електрон. фахове вид. – 2012. – Вип. 1(16). – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/16/index16.htm>

10. **Бабич В. І.** Місце правової відповідальності у структурі соціального здоров'я підлітка / В. І. Бабич // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. / редкол. : В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : „РІПО”, 2012. – Вип. 15. – С. 11 – 15.

11. **Бабич В. І.** Определение возможностей учебного курса „Основы здоровья” в контексте формирования социального здоровья учащихся основной школы / В. И. Бабич, Я. С. Онучак // Физическое воспитание студентов : сб. науч. работ под ред. Єрмакова С. С. – Харьков, 2012. – № 5. – С. 5 – 9.

12. **Бабич В. І.** Прагнення до повної реалізації себе у суспільстві як один з компонентів соціального здоров'я підлітка / В. І. Бабич // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук. журн. – Л., 2012. – № 3. – С. 113 – 120.

13. **Бабич В. І.** Деякі аспекти залучення студентів педагогічних спеціальностей до наукової діяльності в сфері соціального здоров'я сучасної молоді / В. І. Бабич // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2013. – № 23(282). – Ч. II. – С. 151 – 157.

14. **Бабич В. І.** Спрямованість на розкриття свого потенціалу як необхідна умова підвищення рівня соціального здоров'я підлітка / В. І. Бабич // Молодь і ринок : щомісяч. наук.-пед. журн. – Дрогобич :

Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені Івана Франка. – 2013. – № 2(97) лют. – С. 104 – 108.

15. **Бабич В. І.** Формування мотивації майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків – важлива складова професійної підготовки у ВНЗ [Електронний ресурс] / В. І. Бабич // Наук. вісн. Донбасу. – Луганськ, 2013. – Режим доступу : <http://nvd.luguniv.edu.ua>.

16. **Бабич В. І.** Визначення основних проблем формування соціального здоров'я підлітків в загальноосвітніх навчальних закладах / В. І. Бабич // Молодь і ринок : щомісяч. наук.-пед. журн. – Дрогобиц : Дрогобиц. держ. пед. ун-т імені Івана Франка, 2014. – № 12(107). – С. 99 – 102.

17. **Бабич В. І.** Основи застосування авторського методичного прийому „імпровізація та передбачення подій” в процесі підготовки майбутніх учителів у контексті виховання соціально здорових підлітків / В. І. Бабич // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2014. – № 5(288). – С. 86 – 92.

18. **Бабич В. І.** Досвід упровадження та характеристика змісту спецкурсу „Теоретичні аспекти формування соціального здоров'я сучасних підлітків у практиці підготовки майбутніх педагогів” / В. І. Бабич // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2014. – Вип. 36(89). – С. 85 – 89.

19. **Бабич В. І.** Пошук нових підходів щодо організації і проведення лекційних занять у контексті підвищення якості знань майбутніх педагогів з питань формування соціального здоров'я сучасної молоді / В. І. Бабич // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2014. – Вип. 35(88). – С. 86 – 90.

20. **Бабич В. І.** Проблеми сучасної родини у формуванні соціального здоров'я підростаючого покоління / В. І. Бабич, Я. С. Онучак // Наукові записки : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВКДУ імені В. Винниченка, 2014. – Вип. 132. – С. 316 – 319.

21. **Бабич В. І.** Розвиток компетентності майбутніх педагогів із формування соціального здоров'я шкільної молоді [Електронний ресурс] / В. І. Бабич // Народна освіта : електрон. фахове вид. – 2014. – Вип. 1(22). – Режим доступу : http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2184

22. **Бабич В. І.** Характеристика теоретичної складової моделі педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я підлітків / В. І. Бабич // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. /

редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2014. – Вип. 34(87). – С. 42 – 46.

23. **Бабич В. І.** Особливості застосування методичного прийому „дешефрувальник” у практиці підготовки майбутніх педагогів до підвищення рівня соціального здоров’я підлітків / В. І. Бабич // Педагогічний альманах : зб. наук. пр. „Соціальна педагогіка” / редкол. В. З. Кузьменко. – Херсон : КВНЗ Херсон. акад. неперервної освіти, 2014. – Вип. 21. – С. 261 – 266.

24. **Бабич В. І.** Пошук шляхів удосконалення системи середньої освіти в контексті підвищення рівня соціального здоров’я сучасних підлітків / В. І. Бабич // Вісн. Луган. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки. – 2015. – № 1. – С. 100 – 110.

Статті в зарубіжних періодичних виданнях

25. **Бабич В. І.** Инновационные подходы к оцениванию знаний будущих педагогов в контексте формирования социального здоровья учащихся общеобразовательных учреждений / В. И. Бабич // Инновационные образовательные технологии : науч.-теор. и науч.-практ. журн. – Минск, 2014. – № 1(37). – С. 24 – 28.

26. **Babich V.** Particularities of the use of author’s teaching method „labyrinth” in the preparation of future teachers to the formation of the social health of students / Vjacheslav Babich // News of Science and Education. – 2014. – № 22(22). – С. 55 – 58.

27. **Babich V. I.** Theoretical and methodological aspects of the implementation of the author’s form of organization learning „lecture-locomotor association” in practice of higher school / V. I. Babich // Оралдын галым жаршысы. – 2015. – № 3(134). – С. 22 – 27.

28. **Babich V. I.** The essence and peculiarities of the author's methodical technique „save a classmate” in the context of the preparation of future teachers to the education of socially healthy students / V. I. Babich // Nauka i studia. – 2015. – № 2(133). – С. 75 – 79.

Опубліковані праці апробаційного характеру

29. **Бабич В. І.** Сучасні тенденції стану здоров’я учнів загальноосвітніх шкіл / В. І. Бабич, Ю. О. Пуригіна // Наукова молодь : зб. пр. молодих вчених. – Т. II. – Луганськ : Знання, 2008. – С. 9 – 12.

30. **Бабич В. І.** Виховання культури взаємовідносин між хлопцем та дівчиною у підлітковому віці як важлива умова формування соціального підростаючого покоління / В. І. Бабич // Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці : зб. тез I Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (21 – 28 лют. 2011 р., Луганськ). – Луганськ : Глобус, 2011. – С. 17 – 19.

31. **Бабич В. І.** Місце сучасного педагога в попередженні негативного впливу Інтернету на здоров'я підлітків / В. І. Бабич // *Культура здоров'я, фізичне виховання, реабілітація в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (24–25 листоп. 2011 р., м. Луганськ) / за заг. ред. В. П. Горашука. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2011. – С. 25 – 28.*

32. **Бабич В. І.** Відповідальність за власні вчинки як один з показників сформованості соціального здоров'я підлітків / В. І. Бабич // *Наукова молодь: інноваційні підходи в освіті і науці : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (20–26 лют. 2012 р., м. Луганськ). – Луганськ : Глобус, 2012. – С. 22 – 25.*

33. **Бабич В. І.** Прагнення підвищення соціального статусу як прояв соціального здоров'я особистості / В. І. Бабич // *Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (25–26 квіт. 2012 р., м. Сімферополь). – Сімферополь : ПП „Підприємство Фенікс”, 2012. – С. 10 – 12.*

34. **Бабич В. І.** Спроможність об'єктивно визначати напрями майбутньої професійної діяльності – важлива складова соціального здоров'я підлітків / В. І. Бабич // *VIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji „Strategiczne pytania światowej nauki – 2012”. Pedagogiczne nauki (07–15 Lutego, 2012 roku). – Przemysl : Przemysl. Nauka i studia, 2012. – S. 8 – 10.*

35. **Бабич В. І.** Опыт внедрения в практику подготовки будущих учителей авторского метода обучения „адвокат” в контексте формирования профессионально важных качеств / В. И. Бабич // *Современные проблемы развития образования и воспитания молодежи : материалы III Междунар. науч.-практ. конф. : ежемесяч. науч.-практ. журн. „Апробация”. – Махачкала, 2013. – № 6(9). – С. 115 – 118.*

36. **Babich V. I.** Trends of studying the problem of health care aspect in frames of a social personality / V. I. Babich // *Scientific Youth: Education and Science. Book of Abstracts of the III International Scientific-Practical Internet-Conference (February, 18, 2013). – Luhansk : Globus, 2013. – P. 31 – 32.*

37. **Бабич В. І.** Спрямованість на взаємодію з суспільством / В. І. Бабич // *IX Mezinárodní vědecko-praktická konference – 2013. Pedagogika, filosofie (05.01.2013) : Praha. Veda a vznik. – Praha, 2013. – S. 59 – 61.*

38. **Бабич В. І.** Авторський підхід до формування психологічної витримки студентів педагогічних спеціальностей щодо виховання в майбутній професійній діяльності соціально здорових підлітків / В. І. Бабич // *Педагогіка здоров'я : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (17 квіт. 2014., м. Харків). – Х., 2014. – С. 36 – 38.*

39. **Babich V. I.** Modern requirements of the scientific-theoretical and practical readiness of students of pedagogical specialities in the fields of social health of teenagers / Vjacheslav Babich // Naukowa myśl informacyjnej powieki – 2014 : materiały X międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji. Pedagogiczne nauki. Marc, 7 – 15, 2014. – Przemysł : Nauka i studia, 2014. – P. 30 – 33.

Бабич В. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”. – Старобільськ, 2015.

Дисертацію присвячено науковому розв'язанню актуальної проблеми підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Здійснено ретроспективний аналіз становлення та розвитку проблеми соціального здоров'я людини в науковому просторі. За результатами вивчення сучасної психолого-педагогічної літератури розкрито ступінь дослідженості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи. Обґрунтовано сутність, зміст і структуру педагогічного поняття „соціальне здоров'я підлітка”. Виявлено та розкрито потенціал загальноосвітніх навчальних закладів у контексті формування соціального здоров'я учнів основної школи в сучасних соціокультурних умовах.

Обґрунтовано теоретичні й методичні засади розробки структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи. Схарактеризовано компоненти педагогічної системи підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах до виховання соціально здорових підлітків. Здійснено діагностику ефективності процесу формування професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків на підставі визначених критеріїв та показників. Експериментально перевірено ефективність розробленої педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків в умовах її функціонування в сучасному вищому навчальному закладі.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх учителів, учнів основної школи, соціальне здоров'я учнів, педагогічна система підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах до виховання

соціального здоров'я підлітків, професійної готовності майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків, структурно-функціональна модель педагогічної системи підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи.

Бабич В. И. Теоретические и методические основы профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение „Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко”. – Старобельск, 2015.

Диссертация посвящена научному решению актуальной проблемы профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы.

В работе осуществлен ретроспективный анализ становления и развития проблемы профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы. Охарактеризовано сущность и содержание социального здоровья подростков путем раскрытия его структурных компонентов: готовность школьников к полной реализации себя в обществе; способность к взаимодействию с микро-, мезо- и макросредой; социальная и правовая ответственность; направленность на раскрытие собственного потенциала во всех сферах социальной среды.

Проанализированы возможности общеобразовательных учебных заведений в сфере формирования социального здоровья учащихся основной школы. Выявлен потенциал учебных предметов гуманитарного (украинский язык и литература, иностранный язык, зарубежная литература, история) и естественно-математического (математика, физика, биология, химия) циклов, а также предметов оздоровительной направленности (физическая культура, основы здоровья).

Разработано и научно обосновано модель профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья подростков, которая раскрывается через совокупность трех структурных компонентов (теоретический, методологический, технологический) и представляет собой четкий механизм, реализация которого позволяет согласовано функционировать в тесной связи всех ее составляющих элементов, которые, в свою очередь, направлены на достижение результата к плано поставленной цели. Теоретическая составляющая модели содержит цель, задачи и содержание профессиональной подготовки будущих

учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы. Методологическая – раскрывает принципы, функции и подходы в контексте подготовки будущих учителей к воспитанию социально здоровых подростков. Технологическая составляющая характеризует определенную последовательность этапов подготовки, а также формы и методы обучения (традиционные, активные, интерактивные, авторские).

Обоснованы теоретико-методические основы профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы, которые представлены как педагогическая система, основными компонентами которой являются: целевой, определяющий цель и прогнозирование результата педагогической системы; субъект-объектный, направленный на раскрытие основных требований к студентам и преподавателям, особенностей их взаимодействия в ходе учебно-воспитательного процесса; содержательный, предполагающий усовершенствование содержания процесса подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья подростков; процессуальный, направленный на разработку дидактического обеспечения педагогического процесса подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы.

Разработаны и апробированы спецкурсы „Теоретические аспекты формирования социального здоровья современных подростков”, „Методика формирования социального здоровья современных подростков”, авторские формы, методы и приемы обеспечения процесса формирования профессиональной готовности к развитию социального здоровья учащихся основной школы

Экспериментально проверено эффективность педагогической системы профессиональной подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих учителей, учащиеся основной школы, педагогическая система подготовки будущих учителей в высших учебных заведениях к воспитанию социального здоровья подростков, профессиональная готовность будущих учителей к воспитанию социального здоровья подростков, структурно-функциональная модель подготовки будущих учителей к формированию социального здоровья учащихся основной школы

Babich V. I. Theoretical and methodological foundations of professional training of future teachers the formation social health of secondary school students. – On the rights of manuscript.

The dissertation to receive scientific degree of a doctor of pedagogical sciences from specialty 13.00.04 – theory and methodology of professional

education. – State Institution „Luhansk Taras Shevchenko National University”. – Starobilsk, 2015.

The dissertation is devoted to the scientific solution of the actual problem of the preparation of future teachers to the formation of social health of pupils in basic schools.

Implemented a retrospective analysis of formation and development problem of human social health in research space. According to the results of the study of modern psychological and pedagogical literature revealed the degree of known problem of professional training of future teachers to the formation of the social health of secondary school students. It's justifies the essence, content and structure of pedagogical concept „social health of teenager”. Identified and uncovered potential of general educational institutions in the context of formation of social health of students of primary school in modern sociocultural conditions.

It's justifies theoretical and methodical principles of development of structural-functional model of pedagogical system of preparation of future teachers to the formation of the social health of secondary school students. Characterized components of the pedagogical system of preparation of future teachers in higher educational institutions to the upbringing of socially healthy teenagers. Implemented diagnosis of efficiency of process of formation of professional readiness of future teachers to the upbringing of socially healthy teenagers on the basis of certain criteria and indicators. Experimentally tested the efficiency of developed pedagogical system of professional training of future teachers to the upbringing of socially healthy teenagers in the conditions of its functioning in modern higher educational institution.

Key words: professional training of future teachers, primary school students, pedagogical system of preparation of future teachers in higher educational institutions to the upbringing of social health of teenagers, professional readiness of future teachers to the upbringing of social health of teenagers, structural-functional model of preparation of future teachers to the formation of social health of pupils in basic schools.